

Kurumsal Arşiv Yaratma

ANKOS AEKA
(Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler)
Çalışma Grubu

www.ankos.gen.tr/acikerisim

Bülent Karasözen, Cem Coşkun, İlkay Holt, Özlem Bayram

<http://www.ankos.gen.tr/acikerisim>

ANADOLU ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ KONSORSİYUMU

6. Yıllık Toplantısı

2-4 Haziran 2006

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Kapsam

- AEKA Amaç ve Hedefleri
- AEKA Çalışmaları
- Bilimsel Yayıncılık, Kütüphanecilik ve Açık Erişim
- Kurumsal Arşiv Yaratma
- Fikri Mülkiyet Hakları

Amaç ve Hedefler

- Dünyada ve Türkiye'de Açık Erişim (AE) ve Kurumsal Arşivler (KA) konusunda yapılan çalışmalara ilişkin üye kurumları bilgilendirmek ve kendi kurumlarındaki uygulamaları yönlendirici çalışmalarda bulunmak, AEKA Grubu'nun amacını oluşturmaktadır.
- Hedefler:
 - Konsorsiyum olarak üye kurumların AE hareketini özümsemelerini ve yararlanmalarını sağlamak,
 - Konu ile ilgili kurumların kendi arşivlerini oluşturmaları için yöntem göstermek, çalışmaların eşgüdüm içerisinde sürdürülebilmesini sağlamak,
 - Eğitici ve yardımcı dokümanları ANKOS web sitesinde bulundurmak,
 - Bunların güncel ve güvenilir olmasını sağlamak.

AEKA Çalışmaları

- AE konular seminer ve konferanslar
 - Akademik Bilişim Konferansı, Denizli: 7-11 Şubat, 2006
 - The Role of the Academic Libraries in the Preservation of Cultural Heritage: Institutional Repositories, Selanik: 8-9 Mayıs, 2006
- AE konulu haberler kanalı
 - ANKOS AEKA web sitesi: www.ankos.gen.tr/acikerisim
 - Açık Erişim Dünyasından: www.acikerisim.blogspot.com
- AE'yi tanıtıcı ve açıklayıcı broşür
 - Açık erişim nedir; ne değildir; nasıl sağlanır: "yeşil" ve "altın" yollar; telif hakları; açık erişim ve kamu yararı; açık erişim neden ve nasıl desteklenmeli; açık erişimde uluslararası gelişmeler ve Türkiye'de açık erişim hareketleri
- Diğer kurum ve organizasyonlar ile işbirliği
 - SPARC üyeliği
 - E-LIS açık arşivini destekleme
 - AEKA Danışma Kurulu: ANKOS, ULAKBİM, ÜNAK, TKD

Bilimsel Yayıncılık, Kütüphanecilik ve Açık Erişim

- Bilimsel iletişim sisteminde araştırma sonuçlarının geniş çevrelere yayımında iki temel sorun bulunmaktadır: fiyat ve erişim engeli.
- Kütüphaneler için bu sorunlar mali yönü ile koleksiyonun küçülmesi, erişim engeli ile hizmet kapsamının daralması anlamına gelir.
- Açık erişim bilimsel iletişim sürecindeki engelleri ortadan kaldırmak için vardır. Kurumsal arşivler, temelde kamu fonları ile beslenen üniversite ve araştırma kurumlarının araştırma sonuçlarına toplumun ücretsiz erişimini sağlar.

Kurumsal Arşiv Nedir?

- Bir kurumun ürettiği bilimsel literatürünün dijital ortamda toplandığı, saklandığı, indekslendiği, korunduğu ve dağıtımının sağlandığı hizmetler dizisini içeren veri tabanıdır.
- İçeriğini:
 - Ön baskılar, son baskılar;
 - Yüksek lisans, doktora tezleri;
 - Eğitim materyalleri
 - Araştırma raporları, teknik raporlar istatistiksel raporlar;
 - Konferans bildirileri;
 - Araştırma bültenleri;
 - Teknik dokümanlar;
 - Anketler ... oluşturur.

Kurumsal Arşiv Yaratma I

Temel Unsurlar

- Kurumsal, yönetimsel ve kültürel unsurlar
- İçerik, erişim ve koruma politikaları
- Tanıtım ve katılımı sağlama
- İlgili yazılım ve donanım

Kurumsal Arşiv Yaratma II

Temel Adımlar

- A) Süreç hakkında bilgi edinme
- B) Hizmet tanımı ve hizmet planı geliştirme
- C) Uygulama Takımı oluşturma
- D) Teknoloji: Yazılıma karar verme ve edinme
- E) Tanıtım - pazarlama
- F) Hizmeti oluşturma ve olgunlaştırma

Kurumsal Arşiv Yaratma III

A) Süreç hakkında bilgi edinme

- Konu ile ilgili kaynakları ve benzer kurumların uygulamalarını incelemek:
- **Karasözen, Bülent. "Kurumsal Arşivler"**
 - <http://www.humanity.ankara.edu.tr/bilgibelge/bbyfiles/bulentkarasozen.doc>
- **Digital Preservation Coalition**
 - <http://www.dpconline.org/graphics/>
- **Crow, Raym. (2002) The Case for Institutional Repositories: A SPARC Position Paper, Washington, DC: Scholarly Publishing & Academic Resources Coalition.**
 - http://www.arl.org/sparc/IR/IR_Final_Release_102.pdf
- **Lynch, Clifford A. "Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age" ARL, no. 226 (February 2003).**
 - <http://www.arl.org/newsltr/226/ir.html>
- **Creating an Institutional Repository: LEADIRS Workbook**
 - <http://www.dspace.org/implement/leadirs.pdf>

Kurumsal Arşiv Yaratma IV

B) Hizmet tanımı ve hizmet planı geliştirme

- Hizmet tanımı;
 - Hizmet misyonunuz, içerik türü, kullanıcı kitleniz, paydaşlarınızın kim olacağı, neleri sunabileceğiniz, kütüphanenin hangi görevleri üstleneceği ve önceliklerinizin belirlenmesi.
- Hizmet planı geliştirme;
 - Zaman planlaması: başlangıç, büyüme, olgunlaşma dönemleri
 - Maliyet
 - Personel
 - Pilot program yürütme
 - İçeriği oluşturacak ilk toplulukları belirleme
 - İçeriği koruma.

Kurumsal Arşiv Yaratma V

C) Uygulama Takımı oluşturma

- Hizmetin oluşmasını sağlama
 - Web sitesi tasarımı
 - İçerik tanımı
 - İçeriğin arşive aktarımı
- Kullanıcıya yardım
 - Yardım hatları (telefon, online hizmetler vb.)
 - Online dokümantasyon
 - Yardım sayfaları
- Metadata oluşturma
- Metadata kontrolü
- Özelleştirilmiş metadata şemaları geliştirme
- Yazar ve diğer kullanıcı kitlesine danışmanlık

Kurumsal Arşiv Yaratma VI

D) Teknoloji: Yazılıma karar verme ve edinme I

- Yazılım seçiminde nelere dikkat etmeliyiz?
 - Desteklenen doküman formatları (metin, imaj, audio, video vb.)
 - Metadata standartları
 - Karşılıklı işlerlik (interoperability): OAI uyumluluk, Z39.50 vb.
 - Kalıcı adresler (ör: persistent URL)
 - Metadata arama/sorgulama ekranları
 - Tam metin arama
 - İş akışı, içerik onayına izin veren doküman gönderme özelliği
 - Kullanıcı kimlik denetimi ve doğrulama
 - Arka planda: içerik sağlayıcı, editör, yönetici, metadata editörü
 - Ön planda: içeriğe kullanıcının erişimi
 - Maliyet

Kurumsal Arşiv Yaratma VII

D) Teknoloji: Yazılıma karar verme ve edinme II

- Standartlar
 - interoperability = karşılıklı işlerlik
 - Open Archives Initiative (OAI)
 - Protocol for Metadata Harvesting (PMH) = Açık Arşivler Girişimi Metadata Harmanlama Protokolü
 - Metadata standartları: Dublin Core vb.

Kurumsal Arşiv Yaratma VIII

D) Teknoloji: Yazılıma karar verme ve edinme III

- En yaygın kullanılan KA yazılımları:

- Archimede : ücretsiz
- Bepress : ticari yazılım
- CDSware : ücretsiz
- CONTENTdm : ticari yazılım
- DSpace : ücretsiz
- EPrints : ücretsiz
- Fedora : ücretsiz
- Greenstone : ücretsiz
- Open Repository : ticari yazılım

Kurumsal Arşiv Yaratma IX

D) Teknoloji: Yazılıma karar verme ve edinme IV

- Yazılım kurulurken;
 - Gerekli donanım, sunucu edinilmeli ve kurulmalı,
 - Yazılımı edinerek konfigürasyonu sağlanmalı,
 - Sistemde demo versiyonu yaratılmalı,
 - Ara yüzlerde ihtiyaç duyulan özelleştirmeler yapılmalı
 - Personelin eğitimi gerçekleştirilmeli,
 - İçerik onaylama iş akışı yaratılmalı: kabul, düzeltme yapma, red vb.
 - İçerik aktarılmalı
 - Sistem test edilmeli

Kurumsal Arşiv Yaratma X

E) Tanıtım – Pazarlama

- Önce üst yönetimin desteğini almak tercih edilebilir
 - Üst yönetimi oluşturan bireyler ile yüz yüze toplantılar yapmak
 - Kurumsal arşivi tanıtma ve gerekliliğine inandırmak
 - Demo versiyonlar oluşturmak
 - Yaygın tanıtım faaliyetlerini yapmak
- Akademisyenler ve personelin desteği ile başlanabilir
 - Kurumsal arşivin gerekliliğine inandırmak
 - Çalışmalarının uzun dönem korunması konusunda ilgilerini çekmek
 - Danışma Komiteleri'nin meslekdaşlarını teşvik etmeleri sağlamak
 - Farklı bölümlerin farklı bilimsel süreçleri olduğunu kabul etmek
 - Kurum açık arşiv politikası dokümanı oluşturmak
 - Açık arşive konulan örnek yayınları göstermek

Kurumsal Arşiv Yaratma XI

F) Hizmeti Oluşturma ve Olgunlaştırma

- Hizmetin duyurulması
 - Web sitesini, toplantılar, e-posta, makale/bildiri yayınlama
 - Açılış kutlaması organize etme
- İçerik sağlayıcılarına eğitim programları
 - Kütüphane/bilgi merkezi personelinin eğitimi
 - Mevcut ve yeni kullanıcıya eğitim
- Uzun vadeli planlama
 - Hizmetin kapsamını geliştirme
 - Politikaları güncelleme (anket vb. teknikler yardımı ile)
- Teknik destek
- Yardım ağı
 - Telefon/e-posta/e-form
 - Eğitici dokümanlar (basılı-online)

Fikri Mülkiyet Hakları I

Telif Hakları

- Fikri mülkiyet hakları kapsamında telif hakları araştırmacılardan çalışmalarını toplarken karşımıza çıkmaktadır.
- Araştırmacı çalışmasını elektronik ortama taşıma hakkına sahip olması; kullandırma biçimlerinin de söz konusu çalışmanın telif hakları kuralına uygun olması gerekir.
- Araştırmacılar alışmalarının telif haklarını elinde bulundurmaları ya da en azından ön-baskı veya son baskı olarak elektronik ortama taşıma hakkını saklı tutmaları konusunda teşvik edilmeli.

Publisher copyright policies & self-archiving: the SHERPA/ROMEEO list

These summaries are for the publishers default policies and changes or exceptions can often be negotiated by authors. All information is correct to the best of our knowledge but should not be relied upon for legal advice.

Publisher: Academy of Management
Pre-print: ✘ author cannot archive pre-print (ie pre-refereeing)
Post-print: ✘ author cannot archive post-print (ie final draft post-refereeing)
Copyright: view policy
ROMEEO: This is a ROMEEO white publisher
Update: suggest update for this record
Publisher: Acoustical Society of America
Pre-print: ? archiving status unclear
Post-print: ✔ author can archive post-print (ie final draft post-refereeing)
Conditions: <ul style="list-style-type: none">• On a non-profit server• Must link to publisher version• Publisher PDF may be used
Copyright: view policy (pdf)
ROMEEO: This is a ROMEEO blue publisher

Kendi kendine arşivleme konusunda yayıncı politikaları

Fikri Mülkiyet Hakları II

İçerik Lisansları

- İçerik lisansları, içeriğin dağıtılabileceğini gösteren yasal anlaşmalardır.
 - Gönderi lisansı (=deposit licence)
 - Yazar ve kurum arasındaki anlaşmadır.
 - Genelde kapsadığı bölümler, yazarın e-baskısını yasal olarak gönderebilme hakkı; yazarın gönderdiği çalışma üzerindeki hakkı; arşive gönderilen çalışmayı saklama izni verdiği; arşivden e-baskının çıkarılabildiği koşullar.
 - Dağıtım lisansı (=distribution licence)
 - Yazar ile son kullanıcı arasındaki anlaşmadır.
 - Creative Commons Lisansı
 - “Her hakkı saklı” söylemi yerine “bazı hakları saklı” söylemini savunarak, çalışmanın başkaları tarafından her türlü kullanımını engellemek yerine, eğitim ve araştırma amaçlı kullanımına, gerekirse başka çalışmalara temel oluşturmasına vb. İzin verildiğini belirten dört farklı tip lisans seçeneği sunar.

Kaynaklar

- Crow, Raym. (2002) SPARC Institutional Repository Checklist & Resource Guide. The Scholarly Publishing & Academic Resources Coalition 21 Dupont Circle · Washington, DC
 - http://www.arl.org/sparc/IR/IR_Guide.html
- Barton, Mary R.; Waters, Margaret M.(2005) LEarning About Digital Institutional Repositories: Creating an Institutional Repository: LEADIRS Workbook
 - <http://www.dspace.org/implement/leadirs.pdf>
- Dilek Kayaoğlu, Hülya (2006) Açık Erişim Kavramı ve Gelişmekte Olan Bir Ülke Olarak Türkiye İçin Anlamı. *Türk Kütüphaneciliği* 20(1):pp. 29-60.
 - <http://eprints.rclis.org/archive/00006196/>
- Karasözen, Bülent. (2003) “Kurumsal Arşivler” *Elektronik Gelişmeler Işığında Araştırma Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri*. Haz. Fatih Rukancı [ve başkaları]. Ankara: Ankara Üniversitesi, 10-16.
 - <http://www.humanity.ankara.edu.tr/bilgibelge/bbyfiles/bulentkarasozen.doc>
- SHEPRA: Report on a Deposit Licence for E-prints
 - www.sherpa.ac.uk/documents/D4-2_Report_on_a_deposit_licence_for_E-prints.pdf

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 2.5 License](https://creativecommons.org/licenses/by/2.5/).

ANKOS AEKA

Bülent Karasözen
bulent@metu.edu.tr

Cem Coşkun
cem.coskun@taek.gov.tr

İlkay Holt
igurbuz@ku.edu.tr

Özlem Bayram
obayram@humanity.ankara.edu.tr

